

# *Muzeografie și istorie*

## NECESITATEA ȘI PERSPECTIVELE CREĂRII UNOR MUZEE ETNOGRAFICE SĂTEȘTI ÎN JUDEȚUL CARAȘ-SEVERIN

Etapă istorică pe care o străbate în prezent poporul român implică o serie de prefaceri pe plan economic, cultural-științific și social, ca urmare a avântului forțelor de producție, paralel cu creșterea neconținută a necesităților materiale și spirituale ale oamenilor muncii. În acest context de acumulare continuă a valorilor, de modificări profunde de structură, în condițiile când în mod instituționalizat mase tot mai largi de oameni ai muncii sînt chemați să participe nemijlocit la conducerea statului, culturii îi revine un rol din ce în ce mai însemnat în viața de zi cu zi a fiecăruia dintre noi.

Cunoașterea profundă și stăpînirea creatoare a legilor ce guvernează dezvoltarea socială, cunoașterea și aplicarea consecventă a politicii partidului în toate domeniile de activitate, făurirea unei conștiințe noi, proprii societății socialiste, iar pe de altă parte lărgirea orizontului spiritual, îmbogățirea cunoștințelor cu tot ce creează mai valoros lumea contemporană, iată doar cîteva dintre cerințele de bază care stau în fața noastră, a tuturor, în etapa actuală.

Pe lîngă implicațiile impuse de făurirea socialismului multilateral dezvoltat, se impune accelerarea și multilateralizarea procesului de culturalizare a maselor, de pregătire a cadrelor necesare economiei, dar în același timp și rolul lor în opera de edificare a societății comuniste de mîine. Cum, însă, în condițiile societății contemporane și cu atît mai mult ale societății socialiste însuși conceptul de cultură suferă unele mutații, în sensul că aria lui de cuprindere este mult mai largă, că relațiilor și elementelor tradiționale li se adaugă, uneori, de la o zi la alta, relații și elemente noi, devine limpede faptul că simpla specializare profesională, oricît de departe ar fi împinsă, nu definește cultura unui om, fie acesta, în domeniul său de activitate, savant de renume. Pe de altă parte, spre deosebire de lumea capitalistă, interesată în prin-

cipal doar de formarea unei forțe de muncă cit mai perfecționate, generatoare a unor profituri cit mai mari, societatea socialistă, al cărei scop fundamental constă în crearea unor condiții superioare de trai pentru toți cetățenii ei, în oferirea posibilităților de manifestare plenară a fiecărei personalități umane, nu se poate mulțumi doar cu niște lucrători perfecți, cu simplii executanți de înaltă calificare, trăind în condiții de promiscuitate intelectuală.

De aceea instruirea și educarea permanentă a masei de oameni ai muncii în totalitatea sa, ca și oferirea unor prilejuri potrivite de manifestare a potențelor ei creatoare devine un imperativ de prim ordin pentru activiștii de toate gradele din domeniul culturii. Instrucție și educație care să-l și desăvârșească pe om, fiindcă simpla înmagazinare a unor date în sertarele memoriei, fără asimilarea lor potrivit propriei individualități, fără lărgirea orizontului de gândire și fără înnobilarea sufletească nu poate conduce decît la snobism, lipsă de crez uman și pînă la urmă înstrăinare.

Prezentarea sumară a acestei situații generale am încercat-o spre a situa într-un context necesitatea imperioasă a existenței în teritoriu a unor unități culturale modern structurate, care să corespundă pe deplin atît nevoilor spirituale ale publicului căruia ele se adresează, cit și politicii orînduirii noastre în domeniul culturii. Dintre instituțiile în cauză, cu riscul de a fi acuzați că vorbim „pro domo“, ni se pare că muzeelor le revine, prin specificul activității lor, un rol aparte. Este vorba, în principal, că muzeele operează cu obiecte concrete avînd o valoare intrinsecă și gnoseologică deosebită, vîrfuri ale cunoașterii și creației umane în toate sferele de activitate, privite în dezvoltarea istorică, realizînd astfel sinteze specifice pentru întinse perioade de timp și arii geografice. Cu deosebire sînt proprii aceste trăsături muzeelor de etnografie, care au cele mai mari posibilități de generalizare a milenarelor experiențe omenesti în totalitatea componentelor ce definesc caracteristicul unor anume tipuri de civilizație.

Creația colectivă a comunităților de mai mică sau mai mare întindere nu ne pune în fața operei unor puternice individualități, cum se întîmplă în cazul muzeelor de artă, memoriale și într-o oarecare măsură istorice, dar în schimb ne oferă sinteza prin fiecare obiect colecționat și expus. Sinteze de știință, tehnică și artă populară, care înseamnă lungi eforturi de gândire, dar și dovezi de sensibilitate, cristalizarea unor foarte precise concepții despre lume și viață, devenite norme de conduită, de apreciere a realităților comune colectivității ajunse pe o anume treaptă a dezvoltării ei. Cercetarea și dezvăluirea în această lumină a sensurilor profunde închise în fiecare obiect etnografic ne dă putința să descoperim nu numai modul de viață din trecut al unui popor, ci și să conturăm, prin cunoașterea legilor de dezvoltare socială, coordonatele posibile ale destinului său național. De aceea, ni se pare greșit a considera etnografia o știință să zicem „paseistă“, o „arheologie“ a epocilor mai puțin îndepărtate, un mijloc de așa-zisă salvare

a vestigiilor unui arhaic trecut, amenințat cu dispariția de către civilizația modernă. Dimpotrivă, ea poate deveni o știință a viitorului, pentru că în condițiile unei societăți care progresează în chip conștient pentru realizarea plenară a tuturor membrilor săi, viitorul este modelat preluând tot ce a dat mai valoros trecutul; într-un neîntrerupt fir al continuității, linia ascendentă a devenirii este ancorată cu rădăcini puternice în trecut.

Etnografia muzeală beneficiază de avantajele unei prize directe la publicul larg, înțelegând prin aceasta o receptivitate crescută și poate chiar un spor de interes al vizitatorilor față de exponatul etnografic. Nu este, însă, mai puțin adevărat că nespecialiștii se opresc în aprecieri la suprafață; o experiență pe care mulți dintre noi, lucrătorii din muzeu, am încercat-o, fără îndoială, ne dovedește — în urma unui ghidaj cu pricepere efectuat de pildă — că dezvăluirea unora dintre sensurile profunde ale gândirii, eticii, concepției filozofice a creatorului colectiv al exponatului în cauză schimbă imediat optica vizitatorului despre obiect, aprofundînd-o prin sisteme de relații nebănuite pînă atunci.

Pornind de la aceste considerente, ca și de la faptul că vestigii ale culturii populare tradiționale se mai află încă aproximativ egal răspîndite în teritoriu, s-ar putea ajunge la concluzia că muzeele etnografice pot și trebuie să apară, cu grade diferențiate de dezvoltare, în majoritatea localităților țării. O astfel de concepție, statuată într-un trecut nu prea îndepărtat, cerea chiar ca fiecare comună să-și aibă muzeul său. Rezultatele, fără a putea fi, desigur, considerate în bloc falimentare, au fost, totuși, că pe lângă circa douăzeci de muzee sătești mai mult sau mai puțin puse la punct, au apărut cam de cinci ori mai multe unități neîmplinite, unele, nu-i vorbă, existente exclusiv pe hirtie. Cauzele care au condus la asemenea situații sînt cunoscute: lipsa condițiilor de funcționare, a personalului specializat și a unei bogății etnografice locale care să justifice eforturile organizării sale. Din păcate, deficiențe similare se fac simțite și în județul Caraș-Severin, unde totuși abundența materialului ar fi impus o altfel de ținută unităților sătești. Dar cum nu problemele de organizare muzeografică interesează titlul materialului de față, nu intrăm în detalii.

Dezvoltarea Muzeului etnografic județean al cărui început promițător, sub atenta supraveghere și îndrumare a conducerii județului, se va concretiza, cu siguranță, într-o instituție de prestigiu, impune o anumită structurare a rețelei muzeelor de profil din zonă. Este vorba, în primul rînd, de întărirea acelor unități deja existente în aria unor microzone cu distincte caracteristici individuale — Valea Bistrei, Valea Timișului, Clisura Dunării — respectiv de punerea în ordine a expoziției și depozitelor, organizarea evidenței științifice și instruirea personalului în vederea efectuării achizițiilor după criterii și principii clare.

Problema de maximă urgență și însemnătate a muzeografiei etnografice românești în etapa actuală este aceea a acumulării în mod știin-

țific a patrimoniului de obiecte și fenomene ale culturii și artei populare tradiționale. Pe de altă parte, cu prea puține excepții tocmai în acest domeniu se manifestă cele mai multe greșeli și pierderi în sistemul muzeelor sătești. Faptul că etnografia și folcloristica au depășit în ultimele decenii zidurile instituțiilor de specialitate, că au devenit obiectul interesului larg al unei mari mase de oameni este, fără îndoială, semnificativ și îmbucurător. Dar, în același timp, în foarte multe cazuri ele și-au și pierdut caracterul de științe, au suferit o vulgarizare în sensul peiorativ al cuvântului și o evidentă consecință regretabilă a acestei nedorite răsturnări de valori este ceea ce s-a numit, cu un termen foarte propriu, poluarea folclorului. Și obiectul etnografiei suferă poluări, puse în evidență mai cu seamă de către expozițiile muzeelor sătești.

Lipsa de calificare a personalului care colecționează și prezintă patrimoniul a favorizat apariția dăunătoare, sub firma respectabilă a instituției, a unor subproduse ale unei arte și culturi așa-zis populare, care pe de o parte falsifică adevărul despre creațiile colective ale poporului nostru, iar pe de alta servesc de exemplu creatorilor actuali, denaturându-le gustul și irosindu-le puterea de muncă. În altă ordine de idei, suferințe datorate acelorași cauze se manifestă și din punct de vedere muzeografic. Nu numai că spațiul și mobilierul destinate expoziției sînt improprii și deficitare, nu numai că depozitele lipsesc întotdeauna, ca și evidența științifică a colecțiilor, dar însăși selecția și prezentarea materialului în expunere lasă foarte mult de dorit, ca să nu mai vorbim de starea de conservare a acestui material. În bună măsură asemenea aspecte negative se manifestă și în muzeele sătești vizitate de noi în județul Caraș-Severin.

Pentru remedierea unor atari lipsuri, în cazul acestui județ cel puțin, și, totodată, pentru diversificarea tematică și, implicit, creșterea interesului vizitatorilor, ni se pare nimerit a se încerca o specializare a respectivelor muzee sătești. Ar fi vorba ca, fără neglijarea reprezentării culturii populare zonale în ansamblul ei, accentul în expoziție să cadă pe acele grupe de obiecte și fenomene care au cunoscut o dezvoltare mai vie într-o perioadă determinată, dezvoltare ce s-a concretizat în manifestări artistice deosebit de valoroase: într-un loc portul popular, în altul prelucrarea lemnului, într-un al treilea arta ceramicii etc.

În același timp, considerăm că pentru perioada actuală e bine ca muzeele sătești să elimine din expozițiile lor aceste obiecte care nu se inspiră în mod nemijlocit din tradițiile culturii și artei populare. Spre această concluzie ne îndeamnă mai multe considerente: manifestările actuale ale artei populare vor constitui un capitol aparte al expoziției muzeului județean, unde se vor prezenta cu atenția și discernămintul cuvenit; în momentul de față fenomenul creației populare a părăsit în bună parte izvoarele tradiționale, în urma modificărilor radicale ale condițiilor economice și culturale ale populației sătești și se află într-o

perioadă de căutare nesigură a unor forme de expresie noi, încă necristalizate corespunzător și funcțiilor noi ale obiectului artistic popular; în sfârșit, cum aminteam mai sus, prezența în muzeu a unor produse compromițătoare din punct de vedere estetic contribuie, prin titlul intrinsec de „obiect de artă“, la deformarea accelerată a gusturilor creatorului și consumatorului de artă din mediul rural.

Din aceleași considerente, înființarea unor unități noi, ca și menținerea celor existente se cere cumpănită cu toată grija. În general s-a verificat și se știe că valabilitatea instituțiilor muzeale este condiționată în primul rînd de valoarea și bogăția patrimoniului. Ar fi inutil să se insiste asupra creării unor muzee în localități care nu asigură materialul necesar, muzee care să devină simple depozite de vechituri și curiozități eclectic îngrămădite și care, de aceea, să fie inexistente pentru publicul respectivei localități. Ar fi, de asemenea, un prejudiciu adus etnografiei muzeografice a județului, inclusiv Muzeului județean, menținerea acelor unități sătești care nu-și justifică prin nimic utilitatea. Iar utilitate în cazul special al acestor unități — lipsite de pretenții cu privire la cercetarea profundă a fenomenului de cultură populară, de posibilități de conservare și păstrare ideală a patrimoniului etc. — înseamnă aproape exclusiv priză la public, educare patriotică a publicului, formare și dezvoltare a gustului acestuia pentru frumosul autentic.

GEORGE ANANIA